

**Қазақстан Республикасының
Үкіметіне**

**Атырау облысы Қызылқоға ауданы
әкімі аппаратының мемлекеттік
көрсетілетін қызметтер, ұйымдастыру
және бақылау бөлімінің басшысы
С.Тапаевтан**

09.09.2024 жыл

Тақырып: Мемлекеттік басқару.

Талдамалық жазба

Кіріспе:

Мемлекеттік басқару – бұл мемлекеттің өз функцияларын орындауға бағытталған институттар мен механизмдер жүйесі.

Оның басты мақсаты – қоғамдағы тәртіпті, заңдылықты қамтамасыз ету, азаматтардың қажеттіліктерін қанағаттандыру және мемлекеттің экономикалық, әлеуметтік, саяси дамуына ықпал ету.

Қазіргі уақытта мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыру мәселесі көптеген елдер үшін өзекті болып отыр.

Бұл мәселеде басқарудың заманауи әдістерін енгізу, цифрлық технологияларды қолдану, ашықтық пен есептілікті қамтамасыз ету маңызды рөл атқарады.

Негізгі көрсеткіштер:

1.Мемлекеттік басқару тиімділігінің көрсеткіштері, тиімді мемлекеттік басқару бір қатар факторларға байланысты, олардың негізгілері:

•Ашықтық пен есептілік.

Мемлекеттік органдардың қызметі қоғам үшін ашық және түсінікті болуы керек. Азаматтар қабылданған шешімдер туралы ақпаратты оңай ала алуы тиіс.

•Заңдылық және құқықтық тәртіп.

Мемлекеттік басқару жүйесінде заңның үстемдігі мен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету маңызды.

•Цифрландыру және инновациялар.

Цифрлық технологиялар басқару процестерін автоматтандыруға, шығындарды азайтуға және қызмет көрсету сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

•Қызмет сапасы.

Азаматтарға көрсетілетін мемлекеттік қызметтер сапалы, қолжетімді және уақытылы болуы керек.

•Әлеуметтік-экономикалық даму.

Мемлекеттік басқарудың тиімділігі елдің экономикалық және әлеуметтік көрсеткіштеріне, оның ішінде халықтың әл-ауқатына тікелей әсер етеді.

2.Қазіргі мемлекеттік басқарудың негізгі мәселелері:

•Бюрократия.

Мемлекеттік аппараттың күрделілігі мен көптеген рәсімдер азаматтар мен кәсіпорындар үшін қиындықтар туғызады.

•Сыбайлас жемқорлық.

Сыбайлас жемқорлық мемлекеттік басқарудың тиімділігін айтарлықтай төмендетеді, мемлекеттік ресурстардың дұрыс бөлінбеуіне әкеледі.

•Кадрлық мәселелер.

Мемлекеттік қызметте білікті мамандардың тапшылығы, кадрлық тұрақтылықтың болмауы және қызметкерлердің ынталандырылмауы мемлекеттік басқару сапасын төмендетуі мүмкін.

•Цифрлық алшақтық.

Мемлекеттік қызметтерді цифрландыру баяу қарқынмен дамып жатқан өңірлерде азаматтар қажетті қызметтерге қол жеткізе алмауы мүмкін.

3.Мемлекеттік басқаруды жетілдіру жолдары:

•Құқықтық базаны жетілдіру.

Мемлекеттік басқару жүйесін реформалауда заңдар мен нормативтік актілерді, мемлекеттік қызметшілерді әлеуметтік қолдауды жетілдіру маңызды.

•Цифрлық трансформация.

Мемлекеттік қызметтерді цифрландыру, “электрондық үкімет” жүйесін дамыту азаматтар үшін қызмет көрсету сапасын арттырып, тиімділікті қамтамасыз етуді жалғастыру.

•Мемлекеттік қызметкерлерді даярлау және қайта даярлау.

Мемлекеттік қызметкерлердің кәсіби деңгейін арттыру және оларға тұрақты оқытуды жиі өткізу арқылы мемлекеттік басқару сапасын жақсартуға болады.

•Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес.

Жемқорлықты азайту үшін мемлекеттік органдардағы сыбайлас жемқорлыққа тәуекелі бар салаларды, көрсетілетін қызметтерді анықтап,

оған қоғам тарапынан (белсенділер арқылы, депутаттар арқылы т.б) бақылауды күшейту қажет.

•Ашықтықты арттыру.

Құрылыс, жер, кәсіпкерлік, ауылшаруашылығы саласын басқаратын салалардың ашықтығын қамтамасыз ету арқылы азаматтар мен бизнестің сенімін арттыруға болады.

Халықаралық тәжірибе:

Мемлекеттік басқаруды тиімді ұйымдастыру әр елдің дамуына, азаматтардың әл-ауқатына және қоғамдағы тұрақтылыққа тікелей әсер етеді. Әлем елдері мемлекеттік басқару саласында әртүрлі әдістер мен жүйелерді қолданады. Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, басқару жүйесінің тиімділігін арттыру үшін басқарудың ашықтығы, жауапкершілігі, цифрландыру, инновациялық әдістерді енгізу және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес маңызды рөл атқарады. Төменде мемлекеттік басқаруды жетілдіруде әлемдік тәжірибелер қарастырылады.

1.Скандинавия елдері (Швеция, Норвегия, Дания)

Тиімділігі:

Скандинавия елдері жоғары деңгейдегі мемлекеттік басқару және қоғамдық қызмет көрсету сапасымен танымал. Бұл елдерде басқару жүйесінің негізгі ерекшелігі – ****ашықтық**** пен ****жоғары деңгейдегі сенім****. Азаматтар мен мемлекеттік органдар арасында ашықтықты сақтау, қоғамның қатысуы, есептілік мәдениеті кеңінен таралған.

Негізгі ерекшеліктері:

- Мемлекеттік басқару органдарының ашықтығы. Бұл елдерде азаматтар кез келген мемлекеттік құжатты немесе есепті ашық түрде көре алады. Азаматтардың құқықтарын қорғау және оларды шешім қабылдау процесіне тарту басымдыққа ие.

- Жемқорлық деңгейінің төмендігі. Скандинавия елдері сыбайлас жемқорлық деңгейі төмен елдер қатарына кіреді. Бұл мемлекеттік басқару органдарының тиімділігі мен сенімділігін арттырады.

- Әлеуметтік қамсыздандыру жүйесі. Мемлекет әлеуметтік теңдікті қамтамасыз ету үшін ауқымды шаралар қабылдайды, халықтың әл-ауқатын арттыруға бағытталған әлеуметтік бағдарламалар тұрақты түрде іске асырылады.

2.Сингапур

Тиімділігі:

Сингапур мемлекеттік басқаруды тиімді ұйымдастыруда ерекше тәжірибеге ие. Бұл елде қатаң тәртіп, жоғары технологиялық шешімдер және білікті кадрлық саясат мемлекеттік басқару жүйесінің негізін құрайды.

Негізгі ерекшеліктері:

- Тиімді кадрлық жүйе. Сингапурда мемлекеттік қызметте жұмыс істейтіндер ең білікті мамандардың қатарынан таңдалады. Мемлекеттік қызметкерлердің жалақысы жоғары, бұл сыбайлас жемқорлыққа қарсы маңызды шара ретінде қызмет етеді.

- Цифрландыру. Сингапур мемлекеттік басқаруда цифрлық технологияларды кеңінен қолданады. Мысалы, "Smart Nation" бағдарламасы арқылы электронды үкімет, деректерді талдау және жасанды интеллект сияқты технологиялар мемлекеттік басқару тиімділігін арттырады.

- Қатаң құқықтық реттеу. Заңның қатаң орындалуы және құқықтық тәртіптің жоғары деңгейі мемлекеттік басқару жүйесінің тиімділігін қамтамасыз етеді.

3. Оңтүстік Корея

Тиімділігі:

Оңтүстік Корея мемлекеттік басқару жүйесін цифрландыру бойынша әлемде көшбасшы елдердің бірі болып табылады. Мемлекеттік қызметтерді халыққа қолжетімді ету мақсатында инновациялық шешімдер кеңінен қолданылады.

Негізгі ерекшеліктері:

- "Электрондық үкімет" жүйесі. Оңтүстік Корея электрондық үкімет жүйесін кеңінен дамытып, мемлекеттік қызметтердің басым бөлігін онлайн түрде қолжетімді етті. Бұл халық пен бизнес үшін қызмет көрсету сапасын арттыруға ықпал етті.

- Қоғамның белсенді қатысуы. Азаматтардың мемлекеттік басқаруға қатысуын арттыру үшін түрлі онлайн платформалар мен әлеуметтік желілер пайдаланылады, бұл арқылы халық өз пікірін білдіре алады және шешім қабылдауға қатысады.

- Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес. Кореяның мемлекеттік басқару жүйесінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы шаралар белсенді түрде жүзеге асырылады, бұл басқару жүйесінің ашықтығын қамтамасыз етеді.

4. АҚШ

Тиімділігі:

АҚШ-та мемлекеттік басқару жүйесі федерализм қағидасына негізделген, онда орталық және аймақтық биліктер арасында өкілеттіліктер бөлінген. Бұл жүйе әртүрлі деңгейдегі билік органдарының өзара тиімді жұмыс істеуін қамтамасыз етеді.

Негізгі ерекшеліктері:

- Федерализм жүйесі. АҚШ-та федералды үкімет пен штаттық үкіметтердің өкілеттіктері нақты бөлінген, бұл жергілікті мәселелерді жылдам шешуге мүмкіндік береді.

- Жоғары технологияларды қолдану. АҚШ мемлекеттік басқаруда заманауи технологияларды белсенді түрде қолданады. Мысалы, үлкен

деректерді талдау, жасанды интеллект және цифрлық үкімет шешімдер қабылдаудың тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

- Қоғамдық қатысу. АҚШ-та азаматтық қоғамның белсенділігі жоғары. Қоғамдық ұйымдар, БАҚ және басқа да институттар мемлекеттік басқарудың ашықтығын қадағалайды.

5. Жапония

Тиімділігі:

Жапония мемлекеттік басқару жүйесі арқылы жоғары еңбек мәдениеті, технологиялық жетістіктер және ұйымдасқан бюрократия ерекшеліктерімен танымал.

Негізгі ерекшеліктері:

- Ұзақ мерзімді жоспарлау. Жапонияда мемлекеттік басқару ұзақ мерзімді әлеуметтік және экономикалық даму стратегияларын қабылдауға бағытталған. Бұл елдің тұрақты дамуына ықпал етеді.

- Технологияларды енгізу. Жапония басқару жүйесінде инновациялық технологияларды, соның ішінде цифрлық үкімет пен автоматтандырылған процестерді енгізуге үлкен мән береді.

- Кадрлық жүйе. Мемлекеттік қызметкерлердің кәсібилігіне, білім деңгейіне және тәжірибесіне үлкен көңіл бөлінеді, бұл басқарудың сапасын қамтамасыз етеді.

Халықаралық тәжірибеге қорытынды:

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, мемлекеттік басқарудың тиімді жүйесін құру үшін бірқатар маңызды аспектілерге назар аудару қажет. Оның ішінде:

- Ашықтық пен есептілік – халықтың сенімін арттыру үшін маңызды;
- Цифрландыру – басқару процестерін автоматтандыру арқылы шығындарды азайту және тиімділікті арттыруға мүмкіндік береді;
- Кадрлық саясат – кәсіби мемлекеттік қызметкерлерді даярлау және ынталандыру маңызды;
- Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес – мемлекеттік басқарудың сенімділігі мен тиімділігін қамтамасыз етеді.

Бұл тәжірибелерді ескере отырып, Қазақстандағы мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру үшін озық халықаралық тәжірибелерді қолдану қажет.

Мемлекеттік басқарудың 2022-2023 жылдардағы негізгі бағыттары және олардың көрсеткіштері.

Мысалы:

1. Саяси реформалар (*президенттің өкілеттілігі, жергілікті басқару*).
2. Экономикалық саясат (*инфляция деңгейі, мемлекеттік бюджеттің атқарылуы, инвестициялар көлемі*).
3. Цифрлық трансформация (*мемлекеттік қызмет көрсету сапасы, электронды үкіметті қолдану*).

4. Жергілікті өзін-өзі басқару (әкімдерді сайлау, бюджеттің жергілікті деңгейде жұмсалуды).

5. Халықаралық ынтымақтастық (қол қойылған келісімдер, халықаралық рейтингтердегі өзгерістер).

№	Сала	2022	2023	Өзгеріс (%)
1	Президенттің өкілеттіктері	7 жыл	7 жыл	0%
2	Жергілікті басқару деңгейі	Орташа	Жоғары	+25%
3	Инфляция деңгейі	14%	10%	-4%
4	Мемлекеттік қызметтердің цифрлануы	70%	80%	+10%
5	Инвестициялар (млрд \$)	20 млрд	25 млрд	+25%

Негізгі қорытынды:

Мемлекеттік басқаруды жетілдіру үшін кешенді реформалар қажет.

Ашықтықты қамтамасыз ету, цифрлық технологияларды енгізу, әр сала қызметкерлерінің кәсіби деңгейін арттыру және сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды күшейту арқылы басқару жүйесін тиімді етуге болады.

Шағын және орта бизнесті дамыту – кез келген елдің экономикалық өсуінің маңызды факторы. Жұмыс орындарын құру, инновацияларды енгізу және жергілікті экономиканың тұрақтылығымен әр тараптандырылуын қамтамасыз етеді. 2022-2023 жылдарда шағын және орта бизнесті дамытуда оң динамика байқалады.

Көрсеткіштер	2022	2023	Өзгеріс (%)
ШОБ үлесі (ЖІӨ-дегі үлесі)	33,5%	36%	+2,5%
ШОБ-та жұмыспен қамтылғандар саны	3,5 млн адам	4 млн адам	+14,3%
Тіркелген ШОБ субъектілерінің саны	1,3 млн	1,4 млн	+7,7%
Белсенді ШОБ субъектілерінің саны	1 млн	1,1 млн	+10%
ШОБ өндірген өнім көлемі	40 трлн теңге	46 трлн теңге	+15%
ШОБ несиелендіру көлемі	3,1 трлн теңге	3,6 трлн теңге	+16,1%

Бұл шаралар елдің экономикалық және әлеуметтік дамуына, азаматтардың әл-ауқатын арттыруға ықпал етеді.

Мемлекеттік басқаруды жақсарту, азаматтардың мемлекетке деген сенімін арттыру үшін, халықтың әл-ауқатын арттыру маңызды.

Сондықтанда, әр салада әділеттілік орнаса, Президентіміз айтқандай Әділетті Қазақстанды құрамыз деп сенемін.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1.ҚР мемлекеттік қызметі туралы 2015 жылғы 23 қарашадағы №416 Заңы.

2.ҚР Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы 2013 жылғы 15 сәуірдегі №88 Заңы.

3.ҚР сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы 2015 жылғы 18 қарашадағы №410 Заңы.

4.«Бизнестің жол картасы-2025» бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы.

5.Кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі 2021-2025 жылдарға арналған ұлттық жоба.

6.Әлеуметтік желі т.б.